

Πολιτική και Εκλογική Ανάλυση των Ευρωεκλογών του 2024: Συνέχειες & Ασυνέχειες

Άγγελος Σεριάτος

Υπ. Διδάκτορας Πολιτικής Επιστήμης και Επικεφαλής Ερευνών της Prorata

1. Ευρωεκλογές: Οι άλλες «εθνικές» εκλογές¹

Η πλειονότητα των κομματικών σχηματισμών που συμμετέχουν στις ευρωπαϊκές εκλογές εντάσσονται ή προτίθενται να ενταχθούν σε ευρωπαϊκές πολιτικές - κομματικές οικογένειες, με συνέπεια οι εκλεγμένοι ευρωβουλευτές να ομαδοποιούνται πολιτικά και όχι εθνικά. Ως εκ τούτου, εκ πρώτης φαίνεται πως οι ευρωεκλογές προσφέρουν τη δυνατότητα δημιουργίας μιας πολιτικής αρένας απελευθερωμένης από εθνικούς θεσμούς και ζητήματα, η οποία διαπερνάται από υπερεθνικά πεδία ανταγωνισμού. Εντούτοις, 40 και πλέον χρόνια από τη διενέργεια των πρώτων ευρωεκλογών, οι τελευταίες συνεχίζουν να υποτάσσονται στις εκάστοτε εθνικές αρένες από την πλευρά τόσο της προσφοράς (πολιτικά κόμματα) όσο και της ζήτησης (εκλογείς). Και πράγματι, σε συνάφεια με τα παραπάνω, επιβεβαιώνεται με εντυπωσιακή συνέπεια η μακρόχρονη λειτουργία των Ευρωεκλογών, ως «δεύτερης τάξης»² ή ακριβέστερα ως «άλλων, δεύτερης τάξης, εθνικών εκλογών»³.

Πιο συγκεκριμένα, στο εμβληματικό τους άρθρο, οι Reif & Schmitt μελέτησαν τα βασικά μοτίβα που εμφανίζονται κατά τις ευρωπαϊκές εκλογές και διαπίστωσαν ότι παρά το γεγονός ότι οι τελευταίες δεν έχουν - άμεσα τουλάχιστον - αντίκτυπο στον σχηματισμό εθνικών κυβερνήσεων, στην πράξη το αποτέλεσμά τους καθορίζεται κατά βάση από την εγχώρια πολιτική σκηνή. Η μήτρα των αναλύσεών τους εντοπίζεται στην προσπάθεια κατανόησης της λειτουργίας των ενδιάμεσων (mid-term) εκλογών των ΗΠΑ, τις οποίες ο Campbell⁴ αντιμετώπισε ως ήσσονος σημασίας, εισάγοντας τις πρώιμες έννοιες των εκλογών διόγκωσης και συρρίκνωσης με κύριο στοιχείο διάκρισής τους τον βαθμό σχετικής πληροφόρησης του κοινού. Έτσι, στις εκλογές συρρίκνωσης η πληροφόρηση είναι μικρότερη και συνεπώς η προεκλογική εκστρατεία και τα διακυβεύματα παίζουν μικρότερο ρόλο, επιτρέποντας στις κομματικές ταυτίσεις να εκφραστούν περισσότερο ανόθευτα. Έτσι, η μελέτη του χαρακτήρα των εκλογικών διαδικασιών οδήγησε στην κυριαρχία του θεωρητικού υποδείγματος των

¹Ο τίτλος της ενότητας παραπέμπει στον εξαιρετικά εύστοχο τίτλο του βιβλίου της Ευτυχίας Τεπέρογλου. Βλ. Τεπέρογλου Ε., Οι άλλες 'εθνικές' εκλογές: αναλύοντας τις ευρωεκλογές στην Ελλάδα 1981-2014, Παπαζήσης, Αθήνα 2016.

²Βλ. τα εμβληματικά άρθρα των Reif K., Schmitt H., «*Nine second-order national elections: A conceptual framework for the analysis of European election results*», *European Journal of Political Research*, 8, 1980, σ.3-44· Reif K., & Schmitt H., «*Second-order elections*», *European Journal of Political Research*, 31, 1997, σ.109-124.

³Τεπέρογλου Ε., Οι άλλες 'εθνικές' εκλογές, ό.π.

⁴Campbell A., «*Surge and Decline: A Study of Electoral Change*», *Midwest Journal of Political Science*, 6(1), 1960, σ.25-44.

εκλογών πρώτης και δεύτερης τάξης, που προτάθηκε από τους Reif & Schmitt, το οποίο διατυπώνει ορισμένες υποθέσεις που συνήθως επιβεβαιώνονται:

(α) Η πρώτη υπόθεση αφορά στη μειωμένη συγκριτικά με την αντίστοιχη των εκλογών πρώτης τάξης, εκλογική συμμετοχή, η οποία σχετίζεται με το σχετικό ρυθμιστικό πλαίσιο (υποχρεωτικότητα ή μη της ψήφου) και κυρίως με τα ατομικά κίνητρα των ψηφοφόρων. Για αρκετούς εκλογείς, το αίσθημα του δημοκρατικού καθήκοντος εμφανίζεται εξασθενημένο σε σύγκριση με τις εθνικές εκλογές, ελλείπει και του επίδικου σχηματισμού εθνικής κυβέρνησης.

(β) Η δεύτερη κεντρική υπόθεση αφορά τις εκλογικές επιδόσεις των κομμάτων, οι οποίες «κανονικοποιούνται» λόγω της απελευθέρωσης του εκλογικού σώματος από τη λογική της χαμένης ψήφου, ελλείπει ακριβώς του διακυβεύματος του σχηματισμού εθνικής κυβέρνησης. Έτσι τα κυβερνώντα, αλλά και συνολικά τα μεγάλα, κυβερνητικής κλίσης, κόμματα καταγράφουν παραδοσιακά δυνάμεις σημαντικά χαμηλότερες των αντίστοιχων στις εκλογές πρώτης τάξης, με τους αποδέκτες των απωλειών να είναι συνολικότερα τα μικρά κόμματα, και ειδικότερα τα μικρά ριζοσπαστικού ή αντιιουσστημικού προσανατολισμού σχήματα, καθώς και εκείνα που έχουν θεματικό χαρακτήρα (πχ. πράσινα κόμματα) ή προσανατολισμό διαμαρτυρίας.

(γ) Η τρίτη κεντρική υπόθεση αφορά τον χρόνο διεξαγωγής των ευρωπαϊκών εκλογών και πιο συγκεκριμένα τη χρονική τους τοποθέτηση σε σχέση με τον εν εξελίξει εκάστοτε κύκλο των εθνικών εκλογών. Έτσι, όταν οι ευρωεκλογές διεξάγονται στην αρχή ενός εθνικού εκλογικού κύκλου, δηλαδή αμέσως μετά από τις εθνικές εκλογές, τείνει να μην εμφανίζεται ψήφος δυσαρέσκειας και παραπόνων και να αναπαράγεται ως εκ τούτου ο πρόσφατα καταγεγραμμένος συσχετισμός δυνάμεων, λόγω της περιόδου χάριτος προς την πρόσφατα εκλεγμένη εθνική κυβέρνηση. Όταν διεξάγονται στο μέσο ενός εκλογικού κύκλου τότε ευθυγραμμίζονται περισσότερο με την κατά Campbell λογική διόγκωσης και συρρίκνωσης των ενδιάμεσων εκλογών, ενώ αντίθετα όταν λαμβάνουν χώρα προς τα τέλη ενός εθνικού εκλογικού κύκλου και άρα εγγύτερα στις επόμενες εθνικές εκλογές, τότε αντιμετωπίζονται ως βάρομετρα των κυοφορούμενων νέων συσχετισμών.

Γενικότερα, και ανεξαρτήτως του χρόνου διεξαγωγής των ευρωπαϊκών εκλογών, οι ψηφοφόροι που προσέρχονται στις κάλπες στέλνουν μηνύματα επιβράβευσης, παραπόνων, αποδοκμασίας ή τιμωρίας με επίκεντρο τις εξελίξεις όχι σε ευρωπαϊκό αλλά σε εγχώριο επίπεδο. Ως εκ τούτου, όπως διαπιστώνει και ο Τσίρμπας σε σχετική βιβλιοκριτική⁵, η αντιμετώπιση των ευρωεκλογών ως «εθνικών» εκλογών επιτρέπει σε μελετητές της συγκεκριμένης θεματικής, όπως η Τεπέρογλου, την «εύστοχη περιγραφή των διαχρονικών εθνικών πολιτικών εξελίξεων σε επίπεδο πολιτικού και κομματικού συστήματος» στη βάση των αποτελεσμάτων αυτού του τύπου των εκλογών, ακόμα και αν έχουν εντωμεταξύ διεξαχθεί πολλές περισσότερες εθνικές εκλογές. Υπό αυτή την έννοια, στις πρόσφατες ευρωεκλογές, οι Ευρωπαίοι εξέφρασαν εκ νέου, «ανόθευτα», απελευθερωμένοι από το δίλημμα του

⁵ Τσίρμπας Γ., βιβλιοκριτική στο βιβλίο της Ευτυχίας Τεπέρογλου «Οι άλλες 'εθνικές' εκλογές. Αναλύοντας τις Ευρωεκλογές στην Ελλάδα, 1981-2014», Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας, 35, σ. 236-242, 2017.

σχηματισμού εθνικών κυβερνήσεων, τις πολιτικές τους προτιμήσεις, προσφέροντας εξαιρετικά χρήσιμα δεδομένα για την ανάλυση του τρέχοντος κλίματος στον ευρωπαϊκό χώρο.

2. Η κρίση εκπροσώπησης στην Ελλάδα

Η έννοια της «σχέσης εκπροσώπησης»⁶ είναι μια κρίσιμης σημασίας έννοια για την αξιολόγηση της λειτουργίας της δημοκρατίας.⁷ Λειτουργεί ως εργαλείο ανάλυσης της πολύπλευρης σχέσης μεταξύ κοινωνικών τάξεων και στρωμάτων από τη μια πλευρά και πολιτικών κομμάτων από την άλλη, συμπυκνώνοντας διαφορετικά στοιχεία έκφρασης των ταξικών συμφερόντων που έχουν πολιτικό - ιδεολογικό, πολιτισμικό και ιστορικό χαρακτήρα. Τούτες οι σχέσεις στις μέρες μας δείχνουν να βρίσκονται σε υποχώρηση, αν όχι σε φάση αποσύνθεσης. Σύμφωνα μάλιστα, με τον Geoff Eley⁸, βρισκόμαστε αντιμέτωποι με μια ολοένα και πιο οξεία κρίση εκπροσώπησης που τεκμηριώνεται από την φανερή αδυναμία των πολιτικών κομμάτων να κινητοποιήσουν ένα επαρκές - με αντοχή στη μακρά διάρκεια - μέγεθος κοινωνικής υποστήριξης. Μάλιστα, η υπόθεση ότι βρισκόμαστε εν μέσω μιας κρίσης, όχι μόνο εκπροσώπησης - και άρα δημοκρατίας - αλλά ενδεχομένως και ηγεμονίας δείχνει βάσιμη: η εμπιστοσύνη προς τους θεσμούς έχει μειωθεί, ενώ το «σύστημα» ως δομή δεν μπορεί να διατηρήσει με την ευκολία του παρελθόντος τη συνοχή μεταξύ τάξεων και ενδιάμεσων στρωμάτων. Για αυτόν τον λόγο εμφανίζονται αρκετές εναλλακτικές προτάσεις που δυνάμει θα μπορούσαν να συμπίεσουν περαιτέρω τη δημοκρατία (λ.χ. αυταρχικές ακροδεξιές ή τεχνοκρατικού τύπου κυβερνήσεις). Συνεπώς, είναι φανερό πως - παρά τις επιμέρους διαφοροποιήσεις ανά κοινωνικό σχηματισμό - από τον σταδιακό μαρασμό των κομμάτων μαζών κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1960 και την κυριαρχία των κομμάτων καρτέλ κατά τη δεκαετία του 1970⁹, ως βασικό πολιτικό παράγωγο της περιόδου της νεοφιλελεύθερης ηγεμονίας βρίσκεται εν εξελίξει μια διαρκώς εντεινόμενη κρίση εκπροσώπησης. Ενδεικτική της σχετικής όξυνσης είναι η μείωση των μελών των κομμάτων που δραστηριοποιούνται στον ευρωπαϊκό χώρο¹⁰ αλλά και η σταδιακή μείωση της εκλογικής συμμετοχής σε εθνικό επίπεδο (βλ. πίνακα 1), καθώς και σε επίπεδο ευρωπαϊκών εκλογών.¹¹

⁶ Βλ. Βερναρδάκης Χ., Μαύρης Γ., «Η έννοια της σχέσης εκπροσώπησης», Θέσεις, 18, Ιανουάριος - Μάρτιος, 1987.

⁷ Βλ. και Παπαβλασόπουλος Ε., «Κρίσεις και μετασχηματισμοί στο ελληνικό πολιτικό σύστημα: διεθνείς και εσωτερικές διαστάσεις, στο <https://nomarchia.gr/%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CF%83%CF%87%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CE%AF-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7/> (πρόσβαση 26.06.2024).

⁸ Βλ. τη σχετική συνέντευξη στο Transform!Europe! στο: <https://transform-network.net/el/blog/article/apantiseis-sti-dipli-krisi-ekprosopisis-kai-igemonias/> (πρόσβαση 15.06.16).

⁹ Για τους τύπους κομμάτων και συνολικά το κομματικό φαινόμενο βλ. Ελευθερίου, Κ., «Το Πολιτικό Κόμμα. Βασικές Έννοιες», Ινστιτούτο Εναλλακτικών Πολιτικών, 2021.

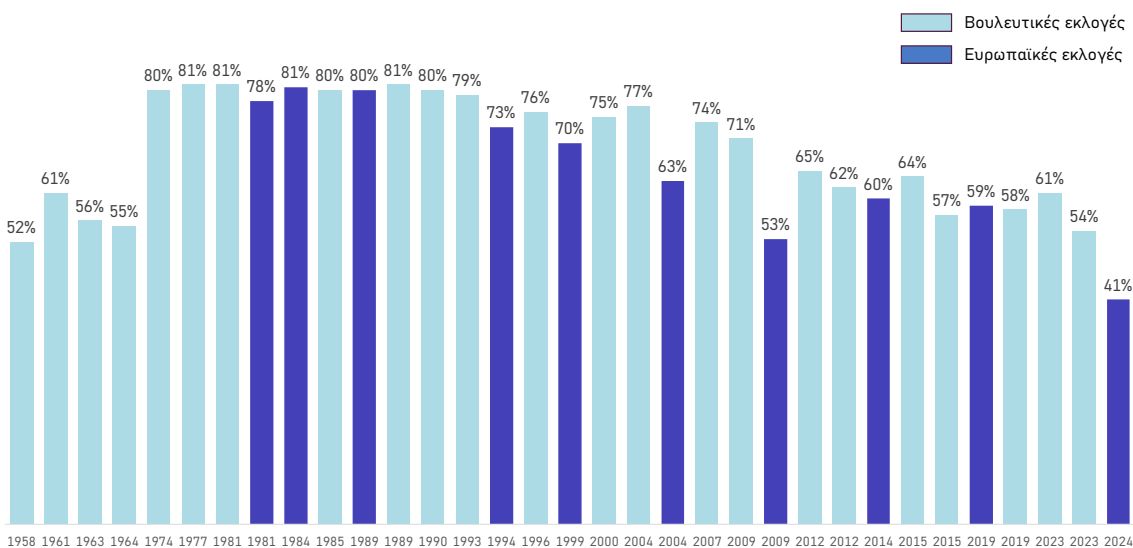
¹⁰ Σύμφωνα με τον Ελευθερίου, ενδεικτική της μη λειτουργίας των πολιτικών κομμάτων ως φορέων εκπροσώπησης των κοινωνικών τάξεων και των ενδιάμεσων στρωμάτων είναι η ποσοστιαία μείωση των συνολικών μελών των κομμάτων σε όλες κατά κανόνα τις ευρωπαϊκές χώρες. Ενδεικτικά, από το 1980 έως το 2008 τα μέλη κομμάτων στο Ηνωμένο Βασίλειο έχουν μειωθεί κατά 68%, στη Νορβηγία κατά 63%, στη Γαλλία κατά 53%, στη Σουηδία κατά 47% και στην Ιταλία κατά 36%. Βλ. Ελευθερίου, Το πολιτικό κόμμα, όπ. π., σ. 287.

¹¹ Η συγκεντρωτική συμμετοχή στις ευρωπαϊκές εκλογές έχει μειωθεί από το 57%-59% της δεκαετίας του 1980 στο 43%-45% κατά τη δεκαετία του 1990, παρουσιάζοντας μικρή αυξητική τάση κατά τις πρόσφατες εκλογές (2019 & 2024), φθάνοντας πλέον κοντά στο 51%.

Πίνακας 1. Η εκλογική συμμετοχή (%) σε εθνικές εκλογές στις πολυπληθέστερες χώρες της Ε.Ε.

Γερμανία	87% (1980)	77% (2021)
Γαλλία (προεδρικές εκλογές)	86% (1981)	74% (2022)
Ιταλία	89% (1983)	64% (2022)
Ισπανία	80% (1982)	67% (2023)
Πολωνία (προεδρικές εκλογές)	61% (1980)	64% (2023)
Ρουμανία	80% (1990)	32% (2020)
Ολλανδία	87% (1981)	78% (2022)
Βέλγιο	95% (1981)	88% (2019)
Τσεχία	96% (1990)	65% (2021)
Σουηδία	92% (1982)	84% (2022)
Πορτογαλία	84% (1980)	60% (2024)
Ουγγαρία	65% (1990)	70% (2022)
Αυστρία	93% (1983)	76% (2019)
Βουλγαρία	75% (1992)	33% (2024)
Δανία	88% (1981)	84% (2021)
Ηνωμένο Βασίλειο	73% (1983)	68% (2019)

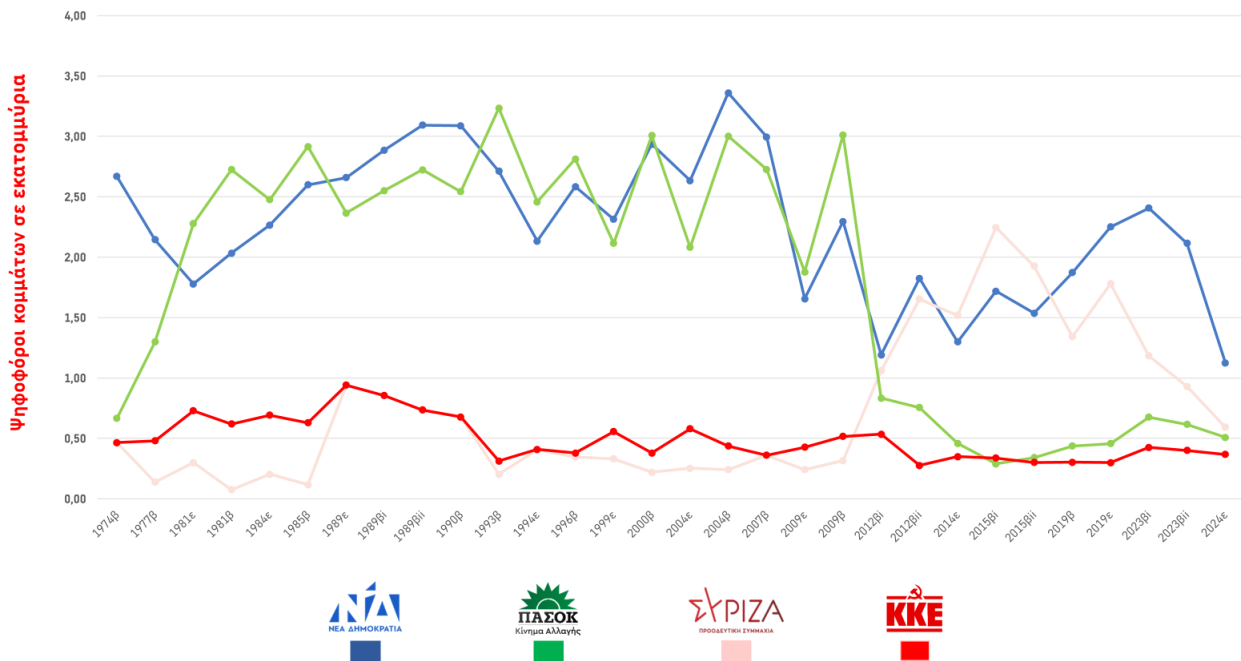
Η ένταση, ωστόσο, της κρίσης εκπροσώπησης φαντάζει σε ορισμένα κράτη - μεταξύ των οποίων και στην Ελλάδα - ως μια εξαιρετικά δυσεπίλυτη πρόκληση. Στη χώρα μας, κατά τις πρόσφατες ευρωεκλογές, για πρώτη φορά σε εκλογές εθνικής κλίμακας, ψήφισαν λιγότεροι από τους μισούς πολίτες (41%), ενώ το μέγεθος της αποχής μπορεί να συγκριθεί μόνο με το αντίστοιχο των βουλευτικών εκλογών του 1958, όπου μάλιστα μόλις είχε επεκταθεί το δικαίωμα ψήφου και στις γυναίκες (βλ. Πίνακα 2).

Πίνακας 2. Διαχρονική εκλογική συμμετοχή στην Ελλάδα σε εθνικές και ευρωπαϊκές εκλογές

* Το 1981 και 1989 οι ευρωεκλογές και οι βουλευτικές εκλογές διεξήχθησαν την ίδια ημέρα

Σε συνάφεια με τα παραπάνω, η συζήτηση ως προς την αποτίμηση του αποτελέσματος των ευρωεκλογών στη βάση της αναλογίας ισχύος των πολιτικών σχηματισμών στο πλαίσιο του κομματικού ανταγωνισμού μοιάζει δευτερεύουσας σημασίας, όταν ο τελευταίος προσδιορίστηκε από τη συμμετοχή του 25% ή 30% των πολιτών σε γεωγραφικές περιοχές, όπως οι περιφέρειες Φλώρινας, Κεφαλληνίας, Λακωνίας ή Δωδεκανήσου. Ενδεικτικό τούτου ότι η σχετική συζήτηση, αυτή δηλαδή που λαμβάνει υπόψη μόνο την ποσοστιαία καταγραφή των δυνάμεων, παραγνωρίζει το γεγονός ότι τα παραδοσιακά κόμματα σημείωσαν ιστορικά χαμηλά σε απόλυτους αριθμούς ψήφων (βλ. πίνακα 3), την ίδια στιγμή που μεταξύ των κομμάτων που εξασφάλισαν έδρες στο ευρωπαϊκό κοινοβούλιο, τα μόνα που αύξησαν τις ψήφους τους συγκριτικά με τις βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου 2023 ήταν η Ελληνική Λύση και η Φωνή Λογικής (βλ. πίνακα 4). Για να μπορέσει μάλιστα κανείς να συλλάβει τη μεγάλη εικόνα της πολιτικής εκπροσώπησης σε όλη της την έκταση, αρκεί να λάβει υπόψη ότι το κυρίαρχο σήμερα κόμμα στον κομματικό ανταγωνισμό στηρίχθηκε από μόλις το 11,7% επί του συνόλου των δυνάμει εκλογέων (βλ. πίνακα 5).

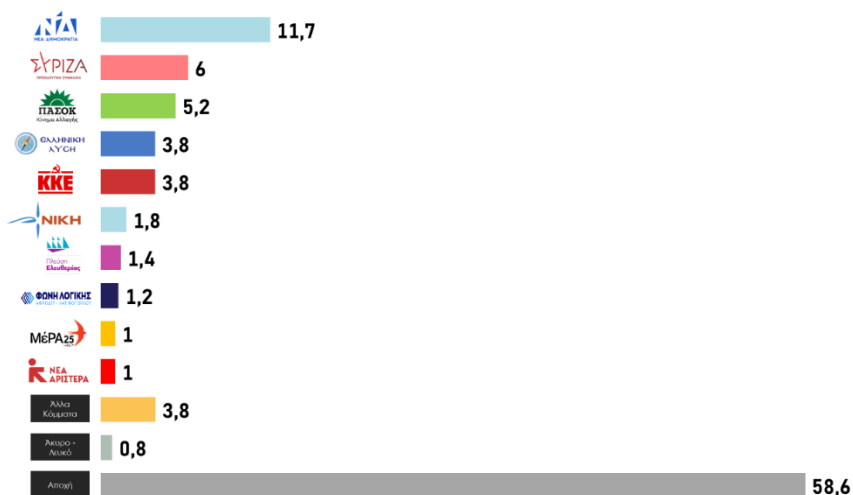
Πίνακας 3. Αριθμός ψήφων (σε εκατομμύρια) διαχρονικά για ΝΔ, ΣΥΡΙΖΑ, ΠΑΣΟΚ και ΚΚΕ

Πίνακας 4. Μεταβολές δυνάμεων σε σχέση με τις βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου 2023

	ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ Ιούνιος 2023	ΕΥΡΩΕΚΛΟΓΕΣ Ιούνιος 2024	ΑΠΟΛΥΤΗ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΨΗΦΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΨΗΦΩΝ
	40,6	28,3 (-12,3)	- 989.720	- 47%
	17,8	14,9 (-2,9)	- 336.880	- 36%
	11,8	12,8 (+1)	- 109.088	- 18%
	4,4	9,3 (+4,9)	+ 138.236	+ 60%
	7,7	9,3 (+1,6)	- 33.428	- 8%
	3,7	4,4 (+0,7)	- 19.550	- 10%
	3,2	3,4 (+0,2)	- 30.213	- 23%
	0,4	3 (+2,6)	+ 98.406	+ 440%
	2,5	2,5 (-)	- 29.251	- 22%

Πίνακας 5. Ευρωεκλογές 2024: Δύναμη κομμάτων, συμπεριλαμβανομένων Α/Λ και αποχής

Συνεπώς, όλοι οι προσδιοριστικοί παράγοντες μιας τυπικής κρίσης εκπροσώπησης¹² είναι παρόντες: αστάθεια του κομματικού συστήματος, κατακερματισμός των δυνάμεων που το συγκροτούν, μείωση πολιτικής - εκλογικής συμμετοχής, λειτουργία των ακροδεξιών κομμάτων ως υποδοχέων δυσaréσκειας και παραπόνων και, τέλος, λαϊκισμός, ο οποίος στις μέρες μας λαμβάνει κυρίως «τεχνοκρατικιστική» μορφή, αποκλείοντας την οποιαδήποτε πολιτική συζήτηση εκτός του κυρίαρχου πλαισίου.

¹² Ως προς τις εκφράσεις της κρίσης εκπροσώπησης σήμερα βλ. και Σπουρδαλάκης Μ., «Κόμματα και κομματικό σύστημα. Κρίση και προκλήσεις» στο Μεταξάς Α-Ι.Δ. (επιμ.), Πολιτική Επιστήμη. Πολιτική Κοινωνιολογία. Τόμος IV, Αθήνα, Σιδέρης, 2016

3. Ευρωεκλογές 2024: Ο ελέφαντας στο δωμάτιο

Οι ευρωπαϊκές εκλογές του 2024 διεξήχθησαν μέσα σε ένα πρωτόγνωρα εύθραυστο οικονομικό, πολιτικό και κοινωνικό πλαίσιο που αντανακλά τους εν εξελίξει μετασχηματισμούς στα κράτη - μέλη της Ένωσης αλλά και στην ίδια τη λειτουργία της τελευταίας. Ο ρώσο - ουκρανικός πόλεμος και η επακόλουθη επιδείνωση των σχέσεων Ε.Ε - Ρωσίας, οι ευρύτερες γεωπολιτικές προκλήσεις της περιόδου, οι οποίες περιστρέφονται κατά κύριο λόγο γύρω από τις επικίνδυνες εξελίξεις στη Γάζα, η διεύρυνση των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων στη μετά Covid-19 εποχή, εν μέσω μιας νέας μάλιστα ενεργειακής κρίσης, ζητήματα που σχετίζονται με την ευαλωτότητα της δημοκρατίας και κατ' επέκταση την άνοδο της Άκρας Δεξιάς, θέματα που αφορούν στο κράτος δικαίου, καθώς και μια κορυφαία πλανητική πρόκληση, αυτή της πράσινης μετάβασης, σκιαγραφούν σε μεγάλο βαθμό το πλαίσιο εντός του οποίου περίπου 185 εκατομμύρια ευρωπαίοι (από τους συνολικά 357 εκατομμύρια δυνάμει εκλογείς) προσήλθαν στις κάλπες για την ανάδειξη των 720 μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Προχωρώντας προς την ανάλυση των αποτελεσμάτων, θα χρειαστεί αρχικά να επισημανθεί ότι δεν υπάρχει κοινά θεσμοθετημένο εκλογικό σύστημα για όλα τα κράτη - μέλη της Ένωσης, παρά μόνο ο ενιαίος κανόνας ότι ο υπολογισμός των εδρών για κάθε συνδυασμό θα πρέπει να διέπεται από τη λογική της αναλογικής εκπροσώπησης. Έτσι, επειδή τα διάφορα εκλογικά συστήματα των κρατών για τις ευρωεκλογές είναι σχετικώς - και όχι απολύτως - αναλογικά¹³, η λαϊκή ψήφος εκφρασμένη είτε ποσοστιαία, είτε σε απόλυτες ψήφους δεν αντιστοιχεί σε απόλυτο βαθμό με την ποσοστιαία κατανομή των εδρών στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Σε ό,τι αφορά το εκλογικό αποτέλεσμα, ανεξαρτήτως των εδρών που εξασφάλισε η κάθε πολιτική ομάδα, από τα περίπου 185 εκατομμύρια των εκλογέων, το 21,3% στήριξε κόμματα που δεδηλωμένα συντάσσονται με τις ακραία συντηρητικές και ακροδεξιές δυνάμεις των πολιτικών ομάδων ECR (Ομάδα των Ευρωπαίων Συντηρητικών και Μεταρρυθμιστών) και ID (Ομάδα Ταυτότητας και Δημοκρατίας), το 21,2% κόμματα ανήκοντα στην πολιτική ομάδα του EPP (Ομάδα του Ευρωπαϊκού Λαϊκού Κόμματος), το 19,2% κόμματα που συμμετέχουν στο S&D (Ομάδα των Σοσιαλιστών και Δημοκρατών), το 10,4% στην ομάδα των φιλελευθέρων (Renew Europe Group), το 8,8% κόμματα που εντάσσονται στην ομάδα των Πρασίνων (G/EFA), το 6,7% κόμματα που συμμετέχουν στην ευρωομάδα της Αριστεράς (The Left), ενώ το 12,4% κόμματα τα οποία είτε δεν επιθυμούν την ένταξή τους σε κάποια πολιτική ομάδα (NI) είτε εκπροσωπούνται για πρώτη φορά στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (βλ. πίνακα 6). Κατά συνέπεια, συγκριτικά με τις προηγούμενες ευρωπαϊκές εκλογές, η Αριστερά και το Ευρωπαϊκό Λαϊκό Κόμμα πρακτικά συγκράτησαν τα ποσοστά τους, οι σοσιαλδημοκράτες κατέγραψαν οριακά κέρδη, οι Πράσινοι και οι Φιλελεύθεροι απώλεσαν σημαντικές δυνάμεις, ενώ οι μόνες ευρωπαϊκές ομάδες που

¹³ 15 κράτη - μέλη της Ε.Ε χρησιμοποιούν την αναλογική μέθοδο υπολογισμού εδρών D'Hondt, επτά κράτη - μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα - τη μέθοδο των μεγαλύτερων υπολοίπων, τρεις χώρες προσεγγίσεις μεθόδου Sainte-Laguë και 2 κράτη τη μέθοδο της μεταφερόμενης μονοσταυρίας. Επίσης, σύμφωνα με τους σχετικούς περιορισμούς περί αναλογικότητας της ψήφους τα κράτη μπορούν, εφόσον το επιθυμούν, να θέσουν ελάχιστο ποσοστιαίο όριο ως προϋπόθεση για εκπροσώπηση στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το οποίο, ωστόσο δεν μπορεί να υπερβαίνει το 5%.

σαφώς αύξησαν την επιρροή τους ήταν αυτές της Άκρας και υπερσυντηρητικής Δεξιάς (ID & ECR).

Πίνακας 6. Η κατανομή της λαϊκής ψήφου στις ευρωεκλογές ανά πολιτική ομάδα

	The Left	S&D	G/EFA	Renew	EPP	ECR / ID	NI / Νέα Κόμματα
Λαϊκή Ψήφος (%)	6,7 (+0,2)	19,2 (+0,7)	8,8 (-2,9)	10,4 (-2,6)	21,2 (+0,2)	21,3 (+2,3)	12,4 (+2,1)

Ωστόσο, μια όσο το δυνατόν ακριβέστερη (στη βάση πολιτικών προγραμμάτων και ρητορικής) ανακατανομή της λαϊκής ψήφου ανά πολιτικό χώρο μεταβάλλει σημαντικά την αναλογία ισχύος προς όφελος του ευρύτερου ακροδεξιού - υπερσυντηρητικού χώρου. Και τούτο συμβαίνει διότι, κατά την μετριοπαθέστερη εκτίμηση του γράφοντος, η ψήφος προς νέους συνδυασμούς ή σχηματισμούς που δεν εντάσσονται σε κάποια πολιτική ομάδα αφορά κατά τουλάχιστον 55% κόμματα με σαφή εθνικιστικό και αυταρχικό προσανατολισμό. Έτσι, από τον εκ νέου υπολογισμό της λαϊκής ψήφου ανά πολιτικό χώρο προκύπτει, κατ' εκτίμηση, ότι η ψήφος προς κόμματα της Άκρας και υπερσυντηρητικής Δεξιάς φθάνει ποσοστιαία το 29,1%, προς κόμματα της παραδοσιακής κεντροδεξιάς το 21,4%, προς κόμματα σοσιαλδημοκρατικού προσανατολισμού το 19,2%, προς κόμματα του φιλελεύθερου χώρου το 10,7%, προς αμιγώς πράσινους σχηματισμούς το 8,8% και προς κόμματα όλων των αποχρώσεων της κομμουνιστογενούς και ριζοσπαστικής Αριστεράς το 6,9% (βλ. πίνακα 7).

Πίνακας 7. Η κατανομή της λαϊκής ψήφου στις ευρωεκλογές ανά πολιτικό χώρο

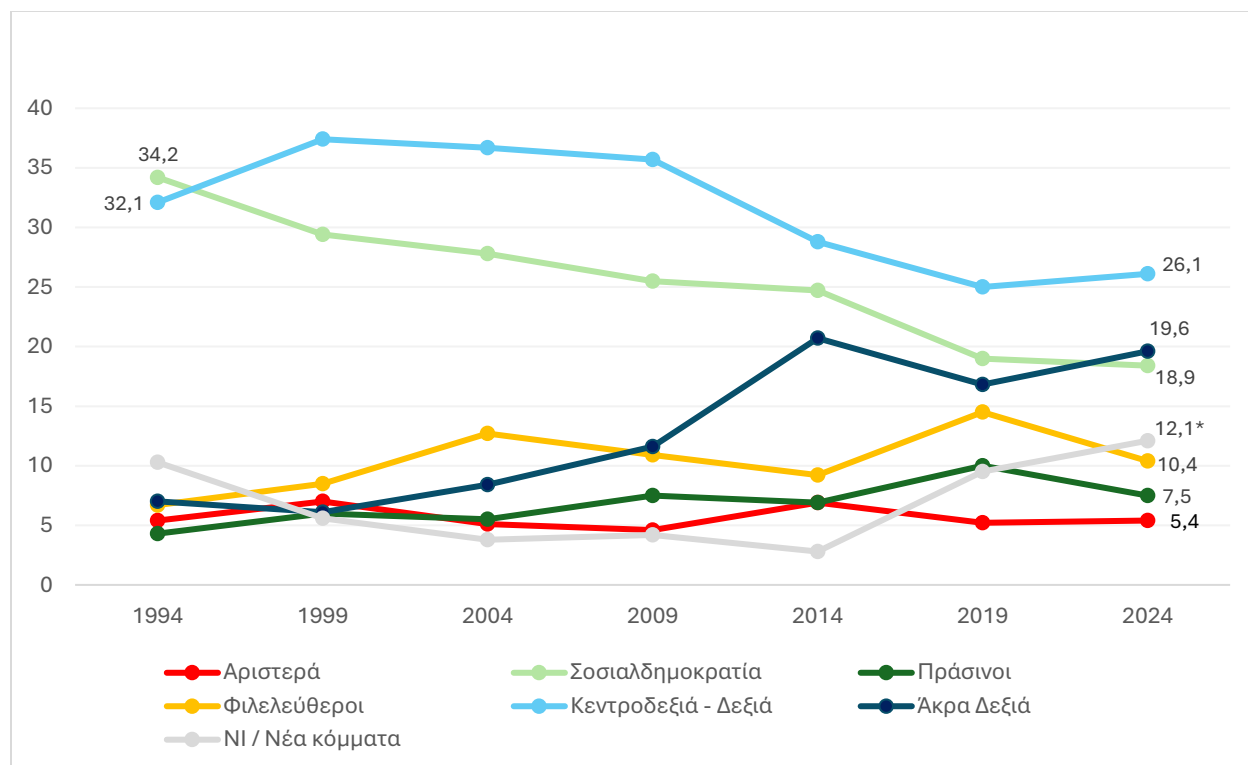
	Αριστερά	Κεντροαριστερά	Πράσινοι	Φιλελεύθεροι	Κεντροδεξιά	Άκρα Δεξιά	Απροσδιόριστο ¹⁴
Λαϊκή Ψήφος (%)	6,9	19,2	8,8	10,7	21,4	29,1	3,9

Πώς όμως εξελίσσεται μέσα στον χρόνο η επιρροή των διαφόρων κομμάτων και πολιτικών χώρων σε επίπεδο ευρωπαϊκών εκλογών; Δυστυχώς, δεν υπάρχουν επίσημα διαθέσιμα διαχρονικά στοιχεία ως προς την κατανομή της λαϊκής ψήφου στις ευρωεκλογές και, ενώ ο σχετικός υπολογισμός είναι πρακτικά εφικτός, εντούτοις υπερβαίνει κατά πολύ τα πραγματικά όρια του παρόντος πονήματος. Υπό αυτή την έννοια, και λαμβάνοντας υπόψη τους σχετικούς περιορισμούς, μπορεί κανείς να αποκτήσει μια ενδεικτική εικόνα από την διαχρονική ποσοστιαία κατανομή των εδρών στο ευρωπαϊκό κοινοβούλιο. Από το 1994 και έπειτα ο σοσιαλδημοκρατικός χώρος βρίσκεται σε μια πορεία συνεχούς καθίζησης, όπως αντίστοιχα και ο χώρος της παραδοσιακής κεντροδεξιάς. Είναι χαρακτηριστικό ότι έως και το 1999 οι δύο

¹⁴ Η ψήφος προς κόμματα τα οποία έχουν σαφή πολιτικό προσανατολισμό ή δηλωμένη πρόθεση να ενταχθούν σε κάποια ευρωπαϊκή ομάδα την αμέσως επόμενη περίοδο έχει κατανεμηθεί στην επιρροή του εκάστοτε πολιτικού χώρου. Έτσι, για παράδειγμα, η ψήφος προς το γερμανικό AfD ή το ρουμάνικο AUR έχουν συμπεριληφθεί στη συγκεντρωτική δύναμη του χώρου της Άκρας Δεξιάς, όπως αντίστοιχα του ελληνικού ΚΚΕ στην Αριστερά ή του γερμανικού PDF στον χώρο των φιλελεύθερων. Η ψήφος προς κόμματα με ασαφή πολιτικό προσανατολισμό (πχ. το Ιταλικό 5 Stars Movement ή το γερμανικό BSW) προτιμήθηκε να μην συνυπολογιστεί στην επιρροή κάποιου συγκεκριμένου πολιτικού χώρου.

πολιτικοί χώροι εξασφάλιζαν περίπου τα 2/3 των εδρών του κοινοβουλίου, ενώ σήμερα λιγότερες από τις μισές. Αντίστοιχα, οι χώροι των Πρασίνων και των Φιλελευθέρων, παρ' ότι βρισκόνταν έως και τις ευρωεκλογές του 2019 σε μια σχετικά ανοδική τροχιά, κατά τις πρόσφατες εκλογές υποχώρησαν σημαντικά, εξανεμίζοντας τα κέρδη της προηγούμενης περιόδου. Παράλληλα, η Αριστερά παρουσιάζει μια διαχρονική σταθερότητα, εξασφαλίζοντας τα τελευταία 20 χρόνια περίπου το 5%-7% των εδρών του κοινοβουλίου. Αντίστροφη των υπολοίπων, ωστόσο, είναι η πορεία της Άκρας Δεξιάς και του ευρύτερου χώρου της υπερσυντήρησης, καθώς κατά την τελευταία δεκαπενταετία έχει σχεδόν τριπλασιάσει την εκπροσώπησή του. Σήμερα, το αθροιστικό ποσοστό των εδρών των ομάδων ECR & ID - στην αρχή της κοινοβουλευτικής περιόδου - φθάνει το 19,6%, ενώ είναι βέβαιο ότι με τις προσθήκες και των νέων κομμάτων (βλ. πίνακα 6 «NI / νέα κόμματα») θα ξεπεράσει το προηγούμενο ρεκόρ (20,7%), το οποίο επιτεύχθηκε κατά τις εκλογές εκτίναξης του ακροδεξιού χώρου, το 2014.

Διάγραμμα 1. Διαχρονική κατανομή (%) των εδρών στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

* Το 12,1% (NI / Νέα κόμματα) των 720 συνολικά εδρών που κατανέμονται κατά την περίοδο 2024-2029 αντιστοιχεί σε 87 έδρες. Οι 56 από τις 87 παραπάνω έδρες έχουν καταληφθεί από ακροδεξιά και ακραία συντηρητικά κόμματα, οι 7 από κόμματα του αριστερού, σοσιαδημοκρατικού, φιλελεύθερου και κεντροδεξιού χώρου και οι 24 από κόμματα που δεν μπορεί με ασφάλεια να προσδιοριστεί ο πολιτικός τους προσανατολισμός. Στο σχετικά απίθανο σενάριο, κατά το οποίο οι 56 αυτοί ευρωβουλευτές ενταχθούν σε μια από τις δύο ακροδεξιές πολιτικές ομάδες (ECR ή ID), το αθροιστικό ποσοστό εδρών του χώρου θα μπορούσε να εκτοξευθεί από το 19,6% στο 27,4%.

Τέλος, ως προς την κατά κράτη - μέλη επίδοση των κομμάτων της Άκρας Δεξιάς, φαίνεται ότι αυτή δεν συσχετίζεται με γεωγραφικά ή άλλα σχετικά κριτήρια, αλλά περισσότερο με την

επιμέρους επιτυχημένη ή μη δράση των κομμάτων του χώρου. Έτσι, τα κόμματα του ακροδεξιού χώρου πέτυχαν τις καλύτερες επιδόσεις τους στην Πολωνία (48%), την Ιταλία (38%), τη Γαλλία (37%), τη Λετονία (37% - εφόσον συμπεριληφθεί και το υπερσυντηρητικό κόμμα Latvia First), το Βέλγιο (29%), την Αυστρία (29%), καθώς και την Τσεχία, όπου λαμβάνοντας υπόψη ότι οι μισοί ευρωβουλευτές του συνασπισμού που κέρδισε την πρώτη θέση (SPOLU) έχουν αναφορές στις ακροδεξιές πολιτικές ομάδες και οι άλλοι μισοί στο Ευρωπαϊκό Λαϊκό Κόμμα, η συγκεντρωτική επιρροή του χώρου κινήθηκε κατ' εκτίμηση στο 27%. Παράλληλα, σε 4 κράτη - μέλη κάποιο ακροδεξιό κόμμα εξασφάλισε τη μεγαλύτερη μερίδα της εγχώριας ψήφου (Γαλλία, Ιταλία, Αυστρία, Λετονία), ενώ με εξαίρεση τρεις μόλις χώρες, τη Σλοβενία, την Εσθονία και τη Μάλτα, όλες οι υπόλοιπες τροφοδότησαν με τουλάχιστον έναν ευρωβουλευτή/τρια τις ακροδεξιές πολιτικές ομάδες, ECR και ID.

4. Η ψήφος των νέων

Η μελέτη της εκλογικής συμπεριφοράς επί μέρους δημογραφικών κατηγοριών είναι μια περίπλοκη διαδικασία που αναπόφευκτα ενσωματώνει έναν ορισμένο βαθμό αβεβαιότητας, ο οποίος σχετίζεται με τους δομικούς περιορισμούς του βασικού εργαλείου διερεύνησης του φαινομένου, δηλαδή τις δειγματοληπτικές πολιτικές έρευνες, είτε αυτές είναι προεκλογικές, είτε μετεκλογικές εξόδου (exit polls). Υπό αυτή την έννοια, η ασφαλής ερμηνεία των αποτελεσμάτων μιας δειγματοληπτικής πολιτικής έρευνας απαιτεί την κατανόηση των εγγενών αυτών περιορισμών, των οποίων η βασικότερη παράμετρος είναι ότι οι παρουσιαζόμενες κεντρικές τιμές της ποσοστιαίας ψήφου μιας δημογραφικής κατηγορίας (πχ. γυναίκες, νέοι, υψηλής εκπαίδευσης άτομα) μπορεί να αποκλίνουν λιγότερο ή περισσότερο εντός ενός προκαθορισμένου εύρους τιμών. Σε συνάφεια με τα παραπάνω, για την ανάλυση της εκλογικής συμπεριφοράς των νεότερων ηλικιών στις πρόσφατες ευρωεκλογές μελετήθηκαν τα ευρήματα των τελευταίων προεκλογικών ερευνών και των exit polls σε 8 κράτη - μέλη της Ε.Ε¹⁵, τα οποία επιλέχθηκαν στη βάση της ετερογένειάς τους αλλά και με κριτήριο την κάλυψη του συνολικού πληθυσμού της Ένωσης. Έτσι, οι υπό ανάλυση χώρες, Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία, Ισπανία, Πολωνία, Ελλάδα, Σουηδία και Πορτογαλία καλύπτουν περίπου το 73% του συνολικού δυνητικού εκλογικού σώματος των 27 της Ε.Ε.

Η ανάλυση των διαθέσιμων προς περεταίρω επεξεργασία στοιχείων, φανερώνει ορισμένα κοινά πανευρωπαϊκά μοτίβα στην εκλογική συμπεριφορά των νέων:

- πρώτον, ότι η ψήφος τους κατευθύνεται σημαντικά λιγότερο, σε σύγκριση με τον υπόλοιπο πληθυσμό, προς παραδοσιακά κόμματα.
- δεύτερον ότι η ψήφος τους είναι σαφώς πιο κατακερματισμένη συγκριτικά με τον υπόλοιπο πληθυσμό και

¹⁵ Τα δεδομένα ως προς την εκλογική συμπεριφορά επί μέρους δημογραφικών κατηγοριών αντλήθηκαν είτε μέσω της ευγενικής διάθεσής τους προς τον γράφοντα από εταιρείες, οργανισμούς ή ινστιτούτα μετρήσεων, είτε σε ορισμένες άλλες περιπτώσεις μέσω των δημοσιευμένων στοιχείων τους στις επίσημες ιστοσελίδες τους ή στις ιστοσελίδες των εντολέων τους. Τα δεδομένα παράχθηκαν από τις εταιρείες Ipsos, Opinion Way, SWG, INSA, Sigmados, Pitagorica, Ibris, University of Gothenburg & Infratest dimap.

- τρίτον ότι κατευθύνεται με μεγαλύτερη ένταση, είτε προς κόμματα με ριζοσπαστικό ή / και αντιδραστικό χαρακτήρα (ριζοσπαστική Αριστερά και Άκρα Δεξιά), είτε προς κόμματα που χαρακτηρίζονται από μετα-υλιστικό προσανατολισμό (πράσινοι και φιλελεύθεροι σχηματισμοί).

Έτσι, για παράδειγμα, στη Γερμανία το CDU από κοινού με το SPD εξασφάλισαν το 28% της ψήφου των νέων έως 34 ετών, τη στιγμή που η καταγραφή τους στο σύνολο του πληθυσμού έφτασε το 44%. Αντίστοιχα, στην Πολωνία, τα δύο μεγάλα κόμματα εξουσίας (Civic Coalition και Ενωμένη Δεξιά - PiS) έλαβαν ποσοστό 73%, ενώ μεταξύ των νέων έως 29 ετών μόλις 42%. Αντίστοιχα στην Πορτογαλία, ενώ το σοσιαλιστικό (PS) και το κεντροδεξιό (AD) κόμμα στο σύνολο του εγχώριου εκλογικού σώματος εξασφάλισαν το 63% των ψήφων, η διείσδυσή τους μεταξύ των νεότερων ηλικιών έως 34 ετών εκτιμάται ότι δεν ξεπέρασε το 41%. Αντίστοιχης λογικής διαφοροποίηση, χαμηλότερης ωστόσο έντασης, καταγράφηκε και στο σύνολο σχεδόν των υπολοίπων υπό μελέτη χωρών (Ελλάδα, Ισπανία, Σουηδία, Γαλλία).

Παράλληλα, οι επιδόσεις των Πράσινων και Φιλελεύθερων κομμάτων, όπως και αυτών της ριζοσπαστικής Αριστεράς και της Άκρας Δεξιάς, ήταν σημαντικά καλύτερες μεταξύ των νεότερων ψηφοφόρων, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα την περίπτωση της Πολωνίας, όπου η Αριστερά (15%) και το ακροδεξιό κόμμα Confederation (30%) εξασφάλισαν σχεδόν τις μισές ψήφους της νεολαίας, τη στιγμή που η αθροιστική διείσδυση των δύο κομμάτων στο σύνολο της χώρας περιορίστηκε στο 18%. Αντίστοιχη ήταν και η περίπτωση της Πορτογαλίας, όπου η διείσδυση των δύο πράσινων κομμάτων και του φιλελεύθερου σχηματισμού Liberal Initiative ήταν 14% στο σύνολο του εκλογικού σώματος και 31% μεταξύ των νεότερων ψηφοφόρων έως 34 ετών. Ανάλογης λογικής διαφοροποίηση, χαμηλότερης ωστόσο έντασης, καταγράφηκε και στη Γαλλία, την Ελλάδα, την Ισπανία, την Πορτογαλία και δευτερευόντως στη Γερμανία και τη Σουηδία.

Πώς συμπεριφέρθηκαν, ωστόσο, οι νέοι εκλογείς στις τρεις μεγαλύτερες και επιδραστικότερες χώρες της Ένωσης, τη Γερμανία, τη Γαλλία και την Ιταλία; Προς ποια κατεύθυνση κινήθηκε η ριζοσπαστική (εντός ή εκτός εισαγωγικών) ψήφος; Στη Γαλλία, τα δύο ακροδεξιά κόμματα, το κόμμα Rassemblement National της Marine Le Pen από κοινού με τον έτερο ακροδεξιό σχηματισμό, Reconquête, εξασφάλισαν το 31% της νεανικής ψήφου, την ίδια στιγμή που το άθροισμα των δύο μεγάλων σχηματισμών της ριζοσπαστικής Αριστεράς, του Insoumise (Jean-Luc Mélenchon) και του Κομμουνιστικού Κόμματος Γαλλίας, εκτιμάται στο 29%¹⁶. Στην Ιταλία, το ακροδεξιό κόμμα της Giorgia Meloni, Brothers of Italy (FdI), μαζί με τον ακροδεξιό εταίρο του, τη Lega, εξασφάλισαν το 27% της νεανικής ψήφου¹⁷, ξεπερνώντας το σχετικό άθροισμα της Αριστεράς (Πράσινη Αριστερά & PLD), της οποίας η επιρροή είναι μεν εντυπωσιακά υψηλότερη

¹⁶ Το σύνολο της πληθυσμιακής Αριστεράς στη Γαλλία - συμπεριλαμβανομένων δηλαδή των συμμετεχουσών στο Νέο Λαϊκό Μέτωπο δυνάμεων του σοσιαλιστικού κόμματος και των οικολόγων - υπερέχει σαφώς της Άκρας Δεξιάς μεταξύ των νεότερων ηλικιακά Γάλλων εκλογέων, σκιαγραφώντας μια εικόνα αντίστροφη των συσχετισμών στο σύνολο του εκλογικού σώματος.

¹⁷ Το δημοκρατικό κόμμα (PD) παραμένει, ωστόσο, πρώτο στις προτιμήσεις των νεότερων ηλικιακά εκλογέων, λαμβάνοντας ποσοστό περίπου 25%.

στους νέους (15%), όχι, ωστόσο, σε βαθμό που θα την καθιστούσε το αντίπαλο δέος σε αυτές τις ηλικίες. Στη Γερμανία, τέλος, η νεανική ψήφος αποτυπώνεται πλήρως κατακερματισμένη, με το 27% να προτιμά μικρά κόμματα, καθένα εκ των οποίων συγκέντρωσε ποσοστό χαμηλότερο του 2,7%, ενώ στο συγκριτικό πεδίο της αναλογίας ισχύος μεταξύ των κομμάτων, οι χριστιανοδημοκράτες παρέμειναν πρώτο κόμμα στις νεότερες ηλικίες με 18%, με το ακροδεξιό AfD, ωστόσο να ακολουθεί με ποσοστό 17% (βλ. αναλυτικά και πίνακα 8).

Πίνακας 8. Η εκλογική επιρροή της Άκρας Δεξιάς στις νεότερες ηλικίες στις Ευρωεκλογές 2024

ΓΕΡΜΑΝΙΑ	AfD
16-34	17
ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΛΟΓΕΩΝ	16
ΙΤΑΛΙΑ	FtI, Lega
18-34	27
ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΛΟΓΕΩΝ	38
ΓΑΛΛΙΑ	RN, Reconquête
18-34	31
ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΛΟΓΕΩΝ	37
ΙΣΠΑΝΙΑ	VOX
18-34 (εκτ.)	21
ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΛΟΓΕΩΝ	10
ΠΟΛΩΝΙΑ	PiS, Confederation
18-29	46
ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΛΟΓΕΩΝ	48
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	Chega
18-34	13
ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΛΟΓΕΩΝ	10
ΣΟΥΗΔΙΑ	Sweden Democrats
18-30	13
ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΛΟΓΕΩΝ	13

Στην περίπτωση της Ελλάδας, η επιρροή της Άκρας Δεξιάς (Ελληνική Λύση, Φωνή Λογικής, Νίκη, Πατριώτες) στις ηλικίες έως 34 ετών εκτιμάται ότι στις πρόσφατες ευρωεκλογές ήταν ελαφρώς πιο διευρυμένη συγκριτικά με το υπόλοιπο εκλογικό σώμα, φθάνοντας το 20%, έχοντας παράλληλα αυξηθεί κατά περίπου 3-4% συγκριτικά με τις βουλευτικές εκλογές του Ιουνίου 2023. Ως εκ τούτου, παρά το γεγονός ότι ο συγκεκριμένος χώρος δείχνει μια αναβαθμισμένη ικανότητα προσέλκυσης των νεότερων ψηφοφόρων, δεν φαίνεται προς το παρόν να αποκτά μια δυναμική κυριαρχίας στη συγκεκριμένη ηλικιακή κατηγορία, δεδομένης και της αντίστοιχα σημαντικής διείσδυσης άλλων ριζοσπαστικού προσανατολισμού μη δεξιών δυνάμεων, όπως ενδεικτικά - και σίγουρα όχι αποκλειστικά - μπορεί να θεωρηθούν αυτή του ΚΚΕ, της Πλεύσης Ελευθερίας, της Νέας Αριστεράς και του ΜεΡΑ25 (βλ. πίνακα 9).

Πίνακας 9. Η επιρροή κομμάτων ριζοσπαστικού προσανατολισμού στην Ελλάδα στις Ευρωεκλογές 2024

%	Ελληνική Λύση, Νίκη, Φωνή Λογικής, Πατριώτες	ΚΚΕ, Πλεύση Ελευθερίας, ΜεΡΑ25, Νέα Αριστερά
17-34 (εκτ.)	20	25
ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΛΟΓΕΩΝ	18	18

Συνολικότερα, οι νέοι ηλικιακά ψηφοφόροι ανά την Ευρώπη τείνουν να στηρίζουν με παρόμοια του υπόλοιπου εκλογικού σώματος ένταση την Άκρα Δεξιά. Συνεπώς, η ανάλυση των στοιχείων δεν δύναται να τεκμηριώσει μια εν εξελίξει νεολαιίστικη ακροδεξιά στροφή. Εντούτοις, είναι σαφές ότι τα συγκεκριμένα κόμματα έχουν αναμφίβολα αποκτήσει την ικανότητα αναπαραγωγής της επιρροής τους - και - στα ηλικιακά νεότερα εκλογικά κοινά. Η εξέλιξη αυτή εδραιώνει πλέον τις ακροδεξιές δυνάμεις στα κομματικά συστήματα των κρατών - μελών της Ένωσης ως διακριτές και πλήρως ανταγωνιστικές έναντι όχι μόνο άλλων ριζοσπαστικών ή μετααυλιστικών επιλογών, αλλά και των παραδοσιακών μεγάλων κομμάτων εξουσίας.

5. Τα προνομιακά ακροατήρια της Άκρας Δεξιάς: η περίπτωση της Γαλλίας και της Γερμανίας

Η μελέτη της εκλογικής συμπεριφοράς στη Γερμανία και τη Γαλλία έχει πάντοτε ιδιαίτερη σημασία λόγω της οικονομικής δύναμης, της πολιτικής επιρροής, των ιστορικών ρόλων και της δυνατότητας αυτών των κρατών να διαμορφώνουν τις εξελίξεις σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κατά συνέπεια, η κατανόηση της εκλογικής δυναμικής σε αυτές τις χώρες παρέχει πολύτιμες πληροφορίες για ευρύτερες ευρωπαϊκές τάσεις και τις πιθανές κατευθύνσεις των πολιτικών της ΕΕ. Σύμφωνα μάλιστα με τη νεορεαλιστική θεωρία της ευρωπαϊκής ενοποίησης¹⁸, η σταθερότητα και από κοινού συνεργασία των δύο κρατών έχει αποτελέσει τον ακρογωνιαίο λίθο της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Έτσι, παρά το γεγονός ότι, όπως αναλύθηκε νωρίτερα, οι νεότεροι ηλικιακά ψηφοφόροι δεν στηρίζουν - τουλάχιστον με πανευρωπαϊκά οριζόντιο τρόπο - την Άκρα Δεξιά σημαντικά περισσότερο από το υπόλοιπο εκλογικό σώμα, εντούτοις, άλλες μεταβλητές (που σε μεγάλο βαθμό συσχετίζονται με την ταξική θέση των εκλογέων), όπως η χειρωνακτική φύση της εργασίας, η ανεργία, η αντιμετώπιση οικονομικών δυσκολιών και το χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης αποτελούν σχεδόν απόλυτους προσδιοριστικούς παράγοντες της πιθανότητας να στηρίζει κανείς κόμματα του συγκεκριμένου χώρου. Και τούτη η διαπίστωση δείχνει να έχει ιδιαίτερη αξία, καθώς αποκαλύπτει τις βασικότερες αιτίες πίσω από την εξάπλωση του ακροδεξιού φαινομένου: τις ανισότητες.

Ο παραπάνω ισχυρισμός τεκμηριώνεται από τη μελέτη όλων των διαθέσιμων στοιχείων ανά χώρα. Τα ευρήματα, δε, των exit polls στα δύο οικονομικά και πολιτικά επιδραστικότερα κράτη - μέλη της Ε.Ε., τη Γερμανία και τη Γαλλία είναι απολύτως ενδεικτικά: το ακροδεξιό γερμανικό κόμμα AfD που έλαβε στο σύνολο της χώρας ποσοστό 16%, πέτυχε να εξασφαλίσει το 33% της ψήφου των χειρωνακτων εργατών, το 25% της ψήφου των ανέργων, ενώ έφτασε το 32% μεταξύ όσων κατά δήλωσή τους αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες και το 22% μεταξύ

¹⁸ Βλ. ενδεικτικά, Mearsheimer J. J., *The Tragedy of Great Power Politics*, W.W. Norton & Company, New York 2011· Krotz U., Schild J., *Shaping Europe: France, Germany, and embedded bilateralism from the Elysée Treaty to twenty-first century politics*, Oxford University Press, 2013.

όσων δεν έχουν ολοκληρώσει τη βασική εκπαίδευση. Σε πλήρη αντιστοιχία, η γαλλική ακροδεξιά Εθνική Συσπείρωση (RN), έχοντας λάβει στις ευρωεκλογές ποσοστό 31%, πέτυχε διείσδυση της τάξης του 58% στους χειρώνακτες εργάτες, 35% μεταξύ των ανέργων, 37% μεταξύ όσων θεωρούν ότι αντιμετωπίζουν σοβαρές οικονομικές δυσκολίες και 46% μεταξύ όσων δεν έχουν ολοκληρώσει τη βασική εκπαίδευση (βλ. πίνακα 10).

Πίνακας 10. Η εκλογική επιρροή της Άκρας Δεξιάς σε ειδικές κατηγορίες πληθυσμού στις Ευρωεκλογές 2024 στη Γερμανία και τη Γαλλία

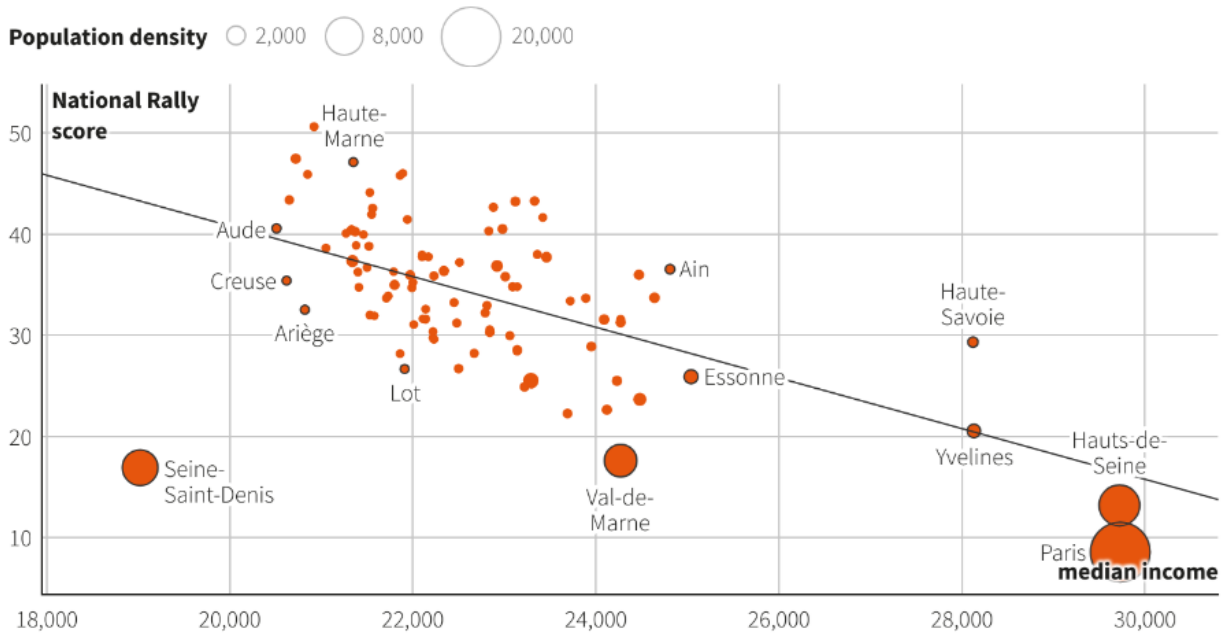
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	AfD
ΣΥΝΟΛΟ	16
Χειρώνακτες εργάτες	33
Άνεργοι	25
Με οικονομικές δυσκολίες	32
Έως βασική εκπαίδευση	22
ΓΑΛΛΙΑ	RN
ΣΥΝΟΛΟ	31
Χειρώνακτες εργάτες	58
Άνεργοι	35
Με οικονομικές δυσκολίες	37
Έως βασική εκπαίδευση	46

Αντίστοιχη, εικόνα προκύπτει και από τη μελέτη της εκλογικής γεωγραφίας της ψήφου προς κόμματα της Άκρας Δεξιάς στις δύο χώρες. Πιο συγκεκριμένα, ενώ στην πιο εύπορη δυτική Γερμανία το AfD κατετάγη τέταρτο, πίσω από το CDU (32%), το SPD (15%), αλλά οριακά και από τους πράσινους (13%), η εικόνα στην ανατολική Γερμανία ήταν απολύτως διαφορετική. Εκεί, το ακροδεξιό κόμμα κατετάγη με διαφορά πρώτο (28%), ακολουθούμενο από το CDU (21%), το BSW της Sahra Wagenknecht (12%) και το SPD (10%)¹⁹. Αντίστοιχα, και στη Γαλλία, η ακροδεξιά πέτυχε κατά τις πρόσφατες ευρωεκλογές σημαντικά καλύτερες επιδόσεις στις περιοχές με χαμηλότερα εισοδήματα (βλ. διάγραμμα 2).²⁰

Διάγραμμα 2. Οι επιδόσεις του RN ανά διάμεσο εισόδημα της εκάστοτε περιφέρειας

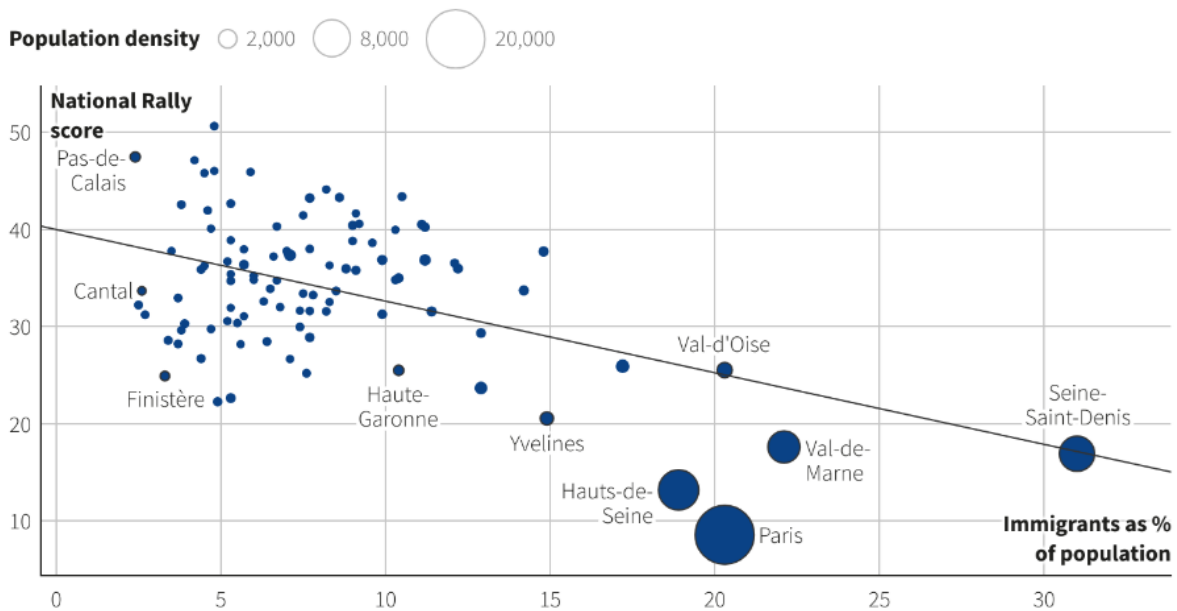
¹⁹ Βλ. και την ανάλυση του αποτελέσματος των ευρωεκλογών στη Γερμανία από το Friedrich-Ebert-Stiftung, στο: <https://www.fes.de/en/sozial-und-trendforschung/european-elections>

²⁰ Επεξεργασία και οπτικοποίηση δεδομένων (διάγραμμα 2 & 3) από το Reuters, στο: <https://www.reuters.com/world/europe/who-is-voting-far-right-french-election-nears-2024-06-21/>

Ένα σημαντικό στοιχείο που προκύπτει από τη μελέτη της εκλογικής γεωγραφίας και το οποίο βάσιμα μπορεί να υποτεθεί πως αποκαλύπτει την ικανότητα ιδεολογικής - πολιτικής χειραγώγησης από την πλευρά της Άκρας Δεξιάς είναι ότι τα δύο αυτά κόμματα κατέγραψαν τα υψηλότερα ποσοστά τους σε περιοχές με χαμηλή συγκέντρωση ατόμων μεταναστευτικής καταγωγής. Για παράδειγμα, το AfD σημείωσε τις καλύτερες επιδόσεις του στην ανατολική Γερμανία, όπου το ποσοστό των μεταναστών δεν υπερβαίνει το 6%, την ίδια στιγμή που στο σύνολο της χώρας φτάνει το 13%. Αντίστοιχα, στις περιοχές όπου το RN σημείωσε επιδόσεις άνω του πανεθνικού μέσου όρου, τα ποσοστά εγκληματικότητας ήταν σημαντικά χαμηλότερα από τα αντίστοιχα στο σύνολο της χώρας. Παράλληλα, οι ένοπλες ληστείες στις περιοχές όπου το κόμμα του Macron ήταν πρώτο, ήταν σχεδόν τρεις φορές πιο συχνές από ό,τι στις περιοχές όπου το RN κατετάγη πρώτο. Επιπλέον, σύμφωνα με τους υπολογισμούς του Reuters, στις περιοχές όπου το RN πέτυχε τις υψηλότερες επιδόσεις του, το ποσοστό των μεταναστών στον τοπικό πληθυσμό είναι σημαντικά χαμηλότερο από τον πανεθνικό μέσο όρο (βλ. διάγραμμα 3). Το ίδιο μοτίβο, όπως σημειώθηκε και παραπάνω, εμφανίστηκε και στην περίπτωση της Γερμανίας.

Διάγραμμα 3. Οι επιδόσεις του RN ανά ποσοστό συγκέντρωσης μεταναστών της εκάστοτε περιφέρειας

Σύμφωνα, δε, με τα εμπειρικά ερευνητικά δεδομένα για τους εκλογείς του AfD, η μετανάστευση (46%) ιεραρχείται ως το σημαντικότερο προς αντιμετώπιση ζήτημα, την ίδια στιγμή που στο συνολικό εκλογικό σώμα βρίσκεται στην 3^η θέση της σχετικής λίστας με 17%. Αντίστοιχη εικόνα προκύπτει και από το εκλογικό σώμα που στηρίζει το RN²¹, το οποίο από κοινού με την αντιμετώπιση της ακρίβειας ιεραρχεί ως σημαντικότερο ζήτημα την αντιμετώπιση της μετανάστευσης, θεματική η οποία βρίσκεται στην 3^η θέση της σχετικής λίστας στο σύνολο του πληθυσμού. Δεδομένου, ωστόσο, ότι η εκλογική επιρροή των δύο ακροδεξιών κομμάτων είναι υψηλότερη σε περιοχές με χαμηλή εγκληματικότητα αλλά και ισχνή συγκέντρωση ατόμων μεταναστευτικής καταγωγής, είναι σαφές ότι η βασική αιτία της στήριξής τους δεν σχετίζεται με κάποια μορφή βιωμένης επαφής με την ετερότητα και τις όποιες προκλήσεις ενδεχομένως απορρέουν από αυτή, αλλά ότι πιθανότατα αποτελεί παράγωγο της συνολικής ιδεολογικής - πολιτικής δράσης τους και αποτέλεσμα ενός επιδιωκόμενου «ηθικού πανικού», ο οποίος χρησιμοποιείται από την ακροδεξιά για την κατασκευή σχετικής συναίνεσης²². Αξίζει, άλλωστε, να σημειωθεί ότι τα δυο κόμματα υιοθετούν με συνέπεια μια σκληρά αντιμεταναστευτική ατζέντα η οποία ρητώς συσχετίζεται με άλλες θέσεις τους για ενίσχυση της συνοριακής φύλαξης και ζητήματα εγκληματικότητας, νόμου και τάξης.

6. Αντί επιλόγου

Συμπερασματικά, 80 και πλέον χρόνια από το «Μανιφέστο» του Βεντοτένε «για μια Ευρώπη ελεύθερη και ενωμένη», η πορεία της Ένωσης βρίσκεται εν μέσω πολλαπλών κρίσεων, αντιμετωπίζοντας πρωτοφανείς προκλήσεις. Είναι φανερό ότι η διαδικασία πραγμάτωσης του οράματος των Αλτιέρο Σπινέλι, Ζαν Μονέ, Αλτσίντε ντε Γκάσπερι, Πολ Ανρί Σπιάκ και άλλων

²¹ Δεδομένα από την πολιτική έρευνα κοινής γνώμης που δημοσίευσε η γαλλική εταιρεία Elabe. στο: https://elabe.fr/wp-content/uploads/2024/06/22062024_elabe_bfmtv_la-tribune-dimanche_les-francais-et-les-elections-legislatives.pdf

²² Χάρης Τριανταφυλλίδου, «Η μετ' εμποδίων άνοδος του γερμανικού νεοφασισμού», στο: <https://www.epohi.gr/article/49770/apotelesmata-kai-exelixeis-sto-komma-eyropaikhs-aristeras> (πρόσβαση: 26.06.23)

βρίσκεται σε κρίση. Μήπως το ευρωπαϊκό εγχείρημα ήταν και συνεχίζει να είναι μια υπόθεση των λίγων, ένα δημιούργημα των ελίτ που δεν κατάφερε να συγκινήσει την ευρωπαϊκή κοινωνική πλειοψηφία; Μήπως τελικά το φωτεινό όραμα που γεννήθηκε από τις στάχτες του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, οδεύει προς το τέλος του; Η τρέχουσα κρίση εκπροσώπησης, η σταθερή πορεία προς μια καχεκτική δημοκρατία της συγκατάθεσης δεν αφήνει πολλά περιθώρια αισιοδοξίας. Ιδίως όσο δεν γεννιέται δράση που θα αναχαιτίσει τη μεγάλη κίνηση προς τη φθορά. Η υπόθεση του γράφοντα είναι πως στον ευρωπαϊκό χώρο αλλά και στον ελληνικό κοινωνικό σχηματισμό, η τρέχουσα κρίση δείχνει να έχει τρεις κατά βάση τάσεις σχετικής ή απόλυτης επίλυσης. Τη συνέχιση της φυτοζωούσας εκπροσώπησης στο πλαίσιο της μάλλον καχεκτικής δημοκρατίας του ηγεμονεύοντος νεοφιλελευθερισμού ή την εκ νέου επαναφορά των μαζών στο προσκήνιο, είτε σε κατεύθυνση εθνικής αναδίπλωσης και ακραίου συντηρητισμού, είτε σε κατεύθυνση ενός ριζοσπαστικού ρεύματος που θα αμφισβητεί αταλάντευτα τη νεοφιλελεύθερη ηγεμονία σε αντικαπιταλιστική κατεύθυνση.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, οι νεοφιλελεύθερες δυνάμεις φαίνεται ότι επιδιώκουν τη σταθεροποίηση της τρέχουσας καχεκτικής δημοκρατίας, καθώς η επίτευξη ενός τέτοιου στόχου ευθυγραμμίζεται με τη στρατηγική ανάγκη υπεράσπισης της ηγεμονίας τους μέσω της ενσωμάτωσης όψεων της αυταρχικής, ακροδεξιής ατζέντας. Κατά συνέπεια, φαίνεται να προτιμούν μια κατάσταση κατά την οποία οι δημοκρατικοί θεσμοί θα λειτουργούν - ακόμα πιο - τυπικά, διατηρώντας όσο το δυνατόν πιο περιορισμένη την ουσιαστική έκφραση του λαού στην πολιτική διαδικασία. Δείχνουν, μάλιστα, σαφή προτίμηση σε μια Ευρώπη που, παρά τις σχετικές αντιφάσεις της, θα εξασφαλίζει την όσο το δυνατόν καλύτερη «αποτελεσματικότητα» της αγοράς, με βασικό εργαλείο πραγμάτωσης αυτού του σχεδίου την απομάκρυνση των αποφάσεων από τις πολιτικές διαδικασίες και τη μεταφορά τους σε τεχνοκρατικούς ή «ανεξάρτητους» οργανισμούς, όπως οι κεντρικές τράπεζες και άλλοι μη δημοκρατικά νομιμοποιημένοι θεσμοί. Σε μια τέτοιου τύπου «επίλυση» της κρίσης, οι σχέσεις εκπροσώπησης θα έχουν μορφή, αλλά θα είναι εξαιρετικά αδύναμες και περιορισμένης πολιτικής επιδραστικότητας. Από την άλλη πλευρά, η Αριστερά σε ευρωπαϊκό επίπεδο μοιάζει εξαιρετικά αμυντική, σαν να έχει ενσωματώσει πλήρως την ήττα και να παλεύει για την τιμή των όπλων σε έναν πόλεμο που έχει οριστικά χαθεί. Δείχνει να μην έχει σαφές στρατηγικό στίγμα ως προς το τι επιδιώκει και πώς φαντάζεται μια διαφορετική Ευρώπη, σε σύγκρουση τόσο με το κυρίαρχο νεοφιλελεύθερο ρεύμα της δημοκρατίας της συγκατάθεσης όσο και με τη δυστοπική προοπτική ανατροπής της δημοκρατίας από την Άκρα Δεξιά. Ευρισκόμενη μεταξύ παραίτησης και φθοράς δεν προχωρεί στην απαραίτητη βαθιά και συντεταγμένη ανάλυση της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής πραγματικότητας, η οποία θα της επιτρέψει να εξαγάγει συλλογικά συμπεράσματα και εν τέλει να παραγάγει ένα σχέδιο κινητοποίησης του κόσμου της εργασίας σε πανευρωπαϊκό επίπεδο, ώστε να διεκδικήσει από κοινού με αυτόν μια άλλη Ευρώπη, μια εν τέλει «πραγματική ουτοπία»²³.

Στην Ελλάδα, ο νεοφιλελευθερισμός αποτελεί το βασικό πολιτικό - ιδεολογικό όραμα για την «επίλυση» της κρίσης εκπροσώπησης. Στην χώρα μας, η κοινωνική συμμαχία του

²³ Η φράση παραπέμπει στην «πραγματική ουτοπία» (real utopia) όπως αυτή αναφέρεται στο άρθρο του Wright E. O., «*Envisioning Real Utopias*», Verso Books, 2010, σ. 200-203.

νεοφιλελεύθερου άρματος υπό την κυριαρχία της ΝΔ παρουσιάζει σημαντική ανθεκτικότητα τα τελευταία χρόνια. Η συρρίκνωση του χώρου για διεξαγωγή μιας μάχης ιδεών σε πεδία και μηχανισμούς, όπως τα ΜΜΕ και η Εκπαίδευση, είναι ενδεικτική. Την ίδια στιγμή, μεγάλο μέρος της αριστερής διανόησης έχει πλέον ενσωματωθεί όχι μόνο πολιτισμικά αλλά και με τρόπο οργανικό στη διαδικασία αναπαραγωγής των απαιτούμενων όρων για την διαιώνιση και της νεοφιλελεύθερης ηγεμονίας. Η τάση αυτή αρχικά διευκολύνθηκε από την αποτυχία του οράματος της «Αλλαγής» και στη συνέχεια από την ιστορική ήττα της ριζοσπαστικής Αριστεράς και της «ελπίδας που έρχονταν» την δεκαετία του 2010. Η προσωρινή ταξικού χαρακτήρα πρόσδεση στο άρμα του ΣΥΡΙΖΑ αντικαταστάθηκε από μια γενικευμένη απογοήτευση και εν τέλει αποστασιοποίηση από τα πολιτικά πράγματα. Η εμπειρία της ΕΑΜικής παράδοσης, των αγώνων που δόθηκαν από τη γενιά του 1-1-4 και του Πολυτεχνείου δείχνει πλέον μακρινή και πλήρως εξαντλημένη. Πλέον, ο εθνοκεντρισμός του παρελθόντος έχει δώσει τη θέση του σε μια εξωστρεφή - και σχετικά ελκυστική για σημαντική κοινωνική μερίδα - νεοφιλελεύθερη ιδεολογία, ανατρέποντας αποφασιστικά τους συσχετισμούς δύναμης προς όφελος του κεφαλαίου. Από την άλλη πλευρά, η προοπτική επίλυσης της κρίσης από την σοσιαλδημοκρατία μοιάζει σχεδόν αδύνατη: τα κόμματα αυτού του τύπου - στις διάφορες αποχρώσεις τους - ευθυγραμμίστηκαν σταδιακά ή πιο βίαια με κατά βάση μη επικίνδυνες για τον νεοφιλελευθερισμό πολιτικές, αντιμετωπίζοντας πλέον υπαρκτά ζητήματα συνολικής στρατηγικής ακριβώς διότι έμοιασαν επικίνδυνα στον Ηγεμόνα. Οι όποιες σχετικές εξαιρέσεις ήταν αυτές που τόλμησαν να φανταστούν ότι τα πράγματα μπορούν πράγματι να πάνε αλλιώς, υπερασπιζόμενες θεμελιώδεις αξίες και σύμβολα της πληθυντικής Αριστεράς. Την ίδια στιγμή, για πρώτη φορά μετά από δεκαετίες δεν διαφαίνεται στον ορίζοντα του ελληνικού κοινωνικού σχηματισμού η προοπτική δημιουργίας ενός αριστερού ριζοσπαστικού ρεύματος, ικανού να αμφισβητήσει τον κυρίαρχο αλλά και εύθραυστο - λόγω της κρίσης εκπροσώπησης - νεοφιλελευθερισμό, ιδίως μετά και τη βίαιη αποστοίχιση μεγάλου τμήματος της εργατικής τάξης και των φτωχότερων λαϊκών στρωμάτων από τον ΣΥΡΙΖΑ. Ταυτόχρονα, η σημαντική υποχώρηση του εργατικού κινήματος δημιουργεί ασφυκτικά πλαίσια για τη διαμόρφωση μιας εναλλακτικής στρατηγικής, με πλατιά δημοκρατική εμπλοκή του κόσμου της εργασίας. Το απόθεμα της σημερινής Αριστεράς μοιάζει απολύτως εξαντλημένο, οι όποιες κινητοποιούμενες μάζες στέκονται με απόλυτο σκεπτικισμό απέναντι στις διάφορες εκδοχές της πληθυντικής Αριστεράς και εν τέλει η δημοκρατία της συγκατάθεσης φαντάζει ως μονόδρομος. Έτσι, η συγκρότηση ενός νέου εναλλακτικού αριστερού και δυνάμει ηγεμονικού οράματος, που θα επιχειρήσει να επιλύσει την πολλαπλή κρίση απαιτεί απολύτως ριζικές ανασυνθέσεις από τις δυνάμεις εκείνες της πληθυντικής Αριστεράς που επιδιώκουν με τον έναν ή τον άλλον τρόπο τη σύγκρουση με τον νεοφιλελευθερισμό σε Ελλάδα και Ευρώπη.

Η τρίτη - και μάλλον πιθανότερη προς πραγμάτωση - τάση επίλυσης της κρίσης εκπροσώπησης δείχνει την Άκρα Δεξιά. Ο συγκεκριμένος χώρος, όπως τεκμηριώνεται και από τη σταθερή εκλογική του άνοδο και την κανονικοποίηση κεντρικών ιδεών του, μοιάζει να μπορεί να εκφράσει πειστικότερα τον θυμό και το αίσθημα αδικίας που δημιουργεί η αύξηση των οικονομικών, πολιτικών και κοινωνικών ανισοτήτων, είτε κατασκευάζοντας εχθρούς, όπως η μεταναστευτική ετερότητα, είτε προσφέροντας το όραμα της επιστροφής σε ένα εξιδανικευμένο και κατά συνέπεια ανύπαρκτο εθνικό ή ευρωπαϊκό παρελθόν. Τα ακροδεξιά

κόμματα στην Ευρώπη έχουν σημειώσει σημαντική άνοδο τα τελευταία χρόνια, αξιοποιώντας την οικονομική, πολιτική, πολιτισμική ανασφάλεια που γεννάει η πυκνή στις μέρες μας επαφή με ό,τι προσλαμβάνεται ως ετερότητα. Η ρητορική της σύγχρονης Ακροδεξιάς προσαρμόστηκε στην εποχή, προτάσσοντας πλέον όχι την εθνική «καθαρότητα» που θυμίζει το ντροπιαστικό ναζιστικό παρελθόν, αλλά μια πιο ελαφριά εκδοχή της, την εθνική «προτίμηση». Μια μορφή εθνικισμού που δεν ξεδιπλώνεται - όπως στο παρελθόν - στη βάση βιολογικών χαρακτηριστικών, αλλά αντίθετα στην «υπεράσπιση» των πολιτισμικών στοιχείων της εθνικής και ευρωπαϊκής ταυτότητας και στη χρήση αφηγηματικών τομών που κινούνται σε ένα πιο ανεκτό πολιτισμικό πλαίσιο.

Στην Ελλάδα η πολιτική έκφραση της Ακροδεξιάς υπέστη σημαντική θεσμική ήττα με την καταδίκη της Χρυσής Αυγής. Το αποτύπωμα ωστόσο των πρακτικών και της διάχυσης των ιδεών της στις αντιλήψεις και τις στάσεις μιας ποσοτικά σημαντικής κοινωνικής μερίδας παραμένει εξαιρετικά ορατό, εκφραζόμενο εκ νέου πολιτικά, ενδεχομένως με ηπιότερο τρόπο, στις πρόσφατες ευρωεκλογές. Κι αυτό οφείλεται όχι μόνο στο τι πέτυχε η Άκρα Δεξιά την τελευταία δεκαετία αλλά και στο πώς η παραδοσιακή συντηρητική Δεξιά την αντιμετώπισε. Η πολιτική - εκλογική στρατηγική της συντηρητικής παράταξης στην Ε.Ε. συνολικά και στην Ελλάδα ειδικότερα αφορά τα τελευταία χρόνια μια προσπάθεια προσεταιρισμού του υπερσυντηρητικού ακροατηρίου μέσω της υιοθέτησης όψεων της ακροδεξιάς ατζέντας και της ενσωμάτωσης και ανάδειξης του μετανουμένου ή «σοβαρού» στελεχειακού δυναμικού της Άκρας Δεξιάς. Υπό αυτή την έννοια, οι επιτυχίες της Άκρας Δεξιάς οφείλονται και σε μια σειρά από πολιτικούς λόγους, μεταξύ των οποίων και η ανεπάρκεια των μη δεξιών δυνάμεων να οραματιστούν μια προοπτική για τους λαούς πραγματική εναλλακτική σε σχέση με τις διάφορες στρατηγικές ενσωμάτωσης που συχνά υλοποιούν τα παραδοσιακά συντηρητικά κόμματα.

Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και η επικίνδυνη «θεωρία» των δύο άκρων: δεν υπάρχει ιδεολογική βάση στην άσκηση βίας, αλλά μόνο άκρα που τελικά την ασκούν ή δεν αποκλείουν πως θα το κάνουν. Οι ιδέες - έστω κι αν είναι ρητά ή άρρητα ρατσιστικές - μπορούν να γίνουν ανεκτές στο πλαίσιο μιας διευρυμένης, μη βίαιης παράταξης. Με μια σημαντική ωστόσο διαφοροποίηση: το δεξιό «άκρο» έχει σαφώς οριοθετηθεί και αφορά ό,τι θυμίζει τον ναζισμό, δηλαδή το θλιβερότερο αποτύπωμα του ανθρώπινου πολιτισμού, ενώ τα όρια του αριστερού άκρου παρουσιάζονται ως πολύ πιο διευρυμένα, συμπεριλαμβάνοντας οτιδήποτε γέννησε η μήτρα της μαρξιστικής παράδοσης στην Ελλάδα και διεθνώς, εφόσον αυτό συνδέθηκε με κάποιας μορφής - ακόμα και λαϊκά νομιμοποιημένης - βία σε οποιοδήποτε σύγχρονο ή ιστορικό πλαίσιο. Ως συνέπεια τούτης της γενικευμένης αντίληψης, ο χώρος της νεοφιλελεύθερης «κανονικότητας» που περικλείει την κατασκευή του πολιτικού «κέντρου» έχει πλέον μετατοπιστεί προς τα δεξιά σε τέτοιο βαθμό, που το σημερινό mainstream δεν απέχει πολύ από το αντίστοιχο της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης.